YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / AVGUST / 8-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, avgust.
II-qism

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o‘g‘li, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig‘i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra’no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor Genera's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNING AHAMIYATI 12
Usmonova Zarina
O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI VA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 19
Zaripova Sabrina Zafar qizi
O‘ZBEKISTON TO‘QIMACHILIK TARMOG‘IDA INTEGRATSIYALASHGAN MENEJMENT TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA ASOSIDA JORIY ETISH: SAMARADORLIK, TO‘SIQLAR VA ISTIQBOLLAR 25
Sobirov Shohruh Shuxratovich
ISTE’MOLCHILAR ORASIDA IJTIMOIY TARMOQLARDAGI QISQA FORMATLI VIDEOKONTENTNING IMPULSIV XARID XATTI-HARAKATLARIGA TA’SIRI 30
Ra’no Balxiboyeva Davron qizi
KAPITAL BOZORI ORQALI TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH YO‘LLARI 40
Otabek Oltiboyev
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RAQAMLASHTIRISHNING YALPI TALAB O‘ZGARISHIGA TA’SIRI TAHLILI 45
Ochilov Laziz Siddiqovich
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI VA YANGI ISLOHOTLARNING MAKROIQTISODIY TAHLILI 54
Sanakulova Iroda Abrorovna
GLOBAL IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA CHO‘L YAYLOVLARI IXTISOSLASHUVINI MOSLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI VA ILG‘OR XORIJIY TAJRIBA (O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI QIZILQUM CHO‘L YAYLOVLARI MISOLIDA) 61
Kozokov Najmiddin Isomiddinovich
XALQARO OLIY TA’LIM TIZIMLARIDA UNIVERSITET BOSHQARUVINING TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL AVTONOMIYA, HISOBDORLIK VA STRATEGIK BOSHQARUV MODELLARI 68
Tursunmuratov Sherzod Turdimuratovich
THREE GENERATIONS OF REFORM: GOVERNANCE PARADIGMS AND THE MEASUREMENT GAP IN UZBEKISTAN’S SUSTAINABLE DEVELOPMENT TRANSITION 76
Salakhutdinova Yulduz Golibovna
ГЕНЕРАТИВНЫЙ ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНТЕНТ-МАРКЕТИНГА 82
Умарова Нозанин Алишерзода
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 88
Sapayev Abdujalol Odinayevich
TIJORAT BANKLARIDA TO‘LOV TIZIMLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA XAVFSIZLIGINI TA’MINLASH 96
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o‘g‘li
UMUMIY IQTISODIY MUVOZANAT NAZARIYASINING ZAMONAVIY TALQINI 102
Murodov Alisher Murodjon o‘g‘li
РОЛЬ СИСТЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕЁ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ 106
Уралова Сожида Анвар кизи

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

JIZZAX VILOYATI TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI, TUZILMASI VA ISTIQBOLLARI (2016–2024-YILLAR) 112
Mamadiyorov Adhamjon Qo‘chqar o‘g‘li

KREATIV INDUSTRIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH IMKONIYATLARI 121
Ulug‘bekov Sardorbek Ulug‘bekovich

TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH AMALIYOTI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 128
Turdiyev Eralijon Muxtarovich

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA BUDJETDAN TASHQARI TUSHUMLAR AUDITINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 134
Abduraxmonov Saidqosimxon Abduhamid o‘g‘li

CHAKANA BANK XIZMATLARINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING NAZARIY JIHATLARI 138
Asqarov Fayzullo G‘iyosiddin o‘g‘li

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BILIM VA MALAKALARNI RAQAMLI BAHOLASH TIZIMINING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI 148
Abdiyev Nosir Raximovich
Muzaffarova Mohira Nuraliyevna

O‘ZBEKISTON BANK SEKTORIDA MOLIYAVIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA SUN’IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 154
Berdiboyev Oltinboy Abdiboqi o‘g‘li

SURXONDARYO VILOYATIDA TURIZM INFRATUZILMASINING HUDUDIY RIVOJLANISH DARAJASINI QIYOSIY BAHOLASH 160
Omonova Nigora Bahodir qizi

ZAMONAVIY TO‘LOV TIZIMLARINING INSTITUTSIONAL RIVOJLANISHINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI 167
Iskandarov Xurshid Iskandarovich

TEXNOLOGIK AVLOD ALMASHINISHI SHAROITIDA ALOQA KORXONALARI TOVAR-MODDIY ZAXIRALARINING QADRSIZLANISHINI HISOBGA OLISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 175
Jamilov Jushqin Jonon o‘g‘li

SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISH DARAJASINI ANFIS ASOSIDA MODELLASHTIRISH 181
Avazova Nafisa Namazovna

O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNING RAQAMLI RIVOJLANISHINI BAHOLASH: O‘ZSME-DDI MODULINING METODOLOGIYASI VA AMALIY JORIY ETISH MEXANIZMI 186
Rajabov Sirojiddin Mansurovich

ISLOM MOLIYASI TAMOYILLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKNI TA’MINLASHDAGI AHAMIYATI 193
Kenjaeva Durdona Ravshan qizi

ФАКТОРНЫЙ АНАЛИЗ КАК ИНСТРУМЕНТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ 198
Аюбов Ойбек Улугбек угли

YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISHDA MA’LUMOTLAR TAHLILINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH 204
Raximov Sarvarbek Abdumutalibjonovich

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI QO‘LLAB-QUVVATLASH, ULARNI MOLIYALASHTIRISHNI RAG‘BATLANTIRISH BO‘YICHA CHORA-TADBIRLARNING ASOSIY YO‘NALISHLARI 211
Umarova Gulzodxon Qodirbekovna

MEHMONXONA XO‘JALIKLARI SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL MEXANIZMI VA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 216
Rahimov Hasan Abdusaitovich
NOMODDIY AKTIVLAR BO‘YICHA OSHKORALIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA MILLIY HISOBNI XALQARO STANDARTLAR BILAN UYG‘UNLASHTIRISH........ 221
Ishankulov Izzatilla Nurillayevich
SANOATLASHTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI TA’MINLASHDA UNUMDORLIK OMILI........ 226
Erkayev Akrom Normuxammadovich
INNOVATSION O‘ZGARISHLAR ASOSIDA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISHNING 2030-YILGACHA MO‘LJALLANGAN PROGNOZ SSENARIYLARI VA ULARNING SEZGIRLIK TAHLILI 232
Amrullayev Dadaxon
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ УЯЗВИМОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ И СТРУКТУРНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 237
Эркинбаева Камила Жавланбековна
TIJORAT BANKLARI BIZNES MODELINING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 243
Sh. Nurullayeva
S. Narimonov
OLIY TA’LIMDA RAQAMLI EKOTIZIMNI SHAKLLANTIRISHDAGI XAVF-XATARLAR (RISKLAR) VA BOSHQARUV MUAMMOLARI........ 249
Pirmanov Oxunjon Baxridin o‘g‘li
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 256
Шомуродов Равшан Турсункулович
Хакимов Хафизбек Хамза угли
Джумабаева Гаянэ Рахимовна
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOTRANSPORT XIZMATLARI BOZORINING RAQOBATBARDOSHLIGINI EKOLOGIK-IQTISODIY OMILLAR ASOSIDA OSHIRISH YO‘LLARI........ 263
Sultanov Sulaymon Safarboy o‘g‘li
TIJORAT BANKLARIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI KREDITLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI........ 269
Abdushukurova Mehribonu Dilmurod qizi
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH, YER RESURSLARIDAN FOYDALANISH VA AHOLINING XARID QOBILIYATI MUVOFIQLIGINI BAHOLASH 276
Ramazonov Zafar Ulug‘bekovich
ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ СТРАХОВОГО РЫНКА 281
Мирахмедова Мафтуна Ибрагимовна
TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING AMALIY JIHATLARI........ 288
Orifova Dilnoza Obid qizi
XALQARO KREDIT LINIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI........ 295
Aliyev Bekzod Ilhomovich
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ УЧЁТА И АНАЛИЗА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ........ 301
Холикова Дурдона Бунёджон кизи

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TOSHKENT VILOYATIDA ISHLAB CHIQARISH SOHASIDA KICHIK BIZNESNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HUDUDIY DIFFERENSIATSIYASI 308
Salimov Burxoniddin
IJTIMOIY-IQTISODIY ADOLATNI TA'MINLASHDA SINERGETIK YONDASHUV: ZANJIRLI ADOLAT KONSEPSIYASI 314
Alimov Nasimjon Hoshimovich
AQLLI SHAHAR TIZIMIDA IJTIMOIY SOHA BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 319
Radjabov Bunyod Abduxalilovich
QO'SHILGAN QIYMATNI TAQSIMLASHNING SAMARALI SOLIQ MEXANIZMIGA OID XORIJ TAJRIBALARI 326
A.A. Bobomurodov
O'ZBEKISTONNING "YASHIL IQTISODIYOT" TIZIMIGA O'TISH ZARURIYATI VA XIZMATLAR SOHASI UCHUN IQTISODIY AHAMIYATI 333
Y.M.Xalikov
OLIY TA'LIM TASHKILOTLARIDA AKADEMIK FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI 342
Ixtiyorov Bekzod Zulfiqor o'g'li
YOSHLARNING RAQAMLI MEHNAT PLATFORMALARIDA BARQAROR BANDLIGINI RISKKA ASOSLANGAN STRATEGIK BOSHQARISH 349
Palvonova Sevara Baxromovna
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 355
Almanov Ilhom Sultonovich
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARINI GEYMIFIKATSIYALASH ASOSIDA TA'LIM SIFATI VA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH 362
Aslonova Rushano Ilxomovna
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI PLATFORMALARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY NATIJADORLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH 368
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi
HUDUDLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 374
Xolmatov Azamatjon Abdupattoyevich
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭКСПОРТНОЙ АКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ 380
Муниса Турдибаева
LOYIHA MENEJERLARINING SOFT SKILLS KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING LOYIHALAR IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 394
Zairova Farida To'xtamurod qizi
TIBBIY XIZMAT KO'RSATUVCHI KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA IQTISODIY KO'RSATKICHLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH 400
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI 407
Jumaev Sohib Baxodirovich
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSION MODELI 412
Murodullayeva Guljaxon A'zamjon qizi

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI VA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING TRANSFORMATSION MODELI

Murodullayeva Guljaxon A’zamjon qizi
“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti magistratura bitiruvchisi, iqtisodchi-tadqiqotchi
E-mail: abilovaguli79@gmail.com
ORCID: 0009-0001-2017-9111

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekistonda turizm sektorini raqamli va barqaror rivojlantirishning transformatsion modeli tadqiq etilgan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, Big Data, Smart Tourism, yashil iqtisodiyot va barqaror turizm tamoyillarining o‘zaro integratsiyasi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotning metodologik asosini tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, statistik ma’lumotlarni deskriptiv tahlil qilish, SWOT-tahlil va ekspert baholash elementlari tashkil etdi. O‘zbekistonning turizmni rivojlantirishga oid strategik hujjatlari, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari hamda ilmiy tadqiqotlar asosida turizm sektorining raqamli va ekologik transformatsiyasiga ta’sir qiluvchi asosiy omillar aniqlandi. Tadqiqot natijasida raqamli infratuzilma, aqlli turizm, yashil infratuzilma, inson kapitali va institutsional boshqaruvni o‘zaro bog‘lovchi besh komponentli transformatsion model ishlab chiqildi. Mazkur model O‘zbekiston turizmining raqobatbardoshligini oshirish, turistik xizmatlar sifatini yaxshilash, tabiiy va madaniy resurslardan oqilona foydalanish hamda hududlarning barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: raqamli turizm, barqaror turizm, Smart Tourism, raqamli transformatsiya, yashil iqtisodiyot, sun’iy intellekt, Big Data, turistik destinatsiya, O‘zbekiston, transformatsion model.

Аннотация. В статье исследуется трансформационная модель цифрового и устойчивого развития туристического сектора Узбекистана. В исследовании теоретически и практически проанализирована интеграция цифровых технологий, искусственного интеллекта, Big Data, Smart Tourism, зелёной экономики и принципов устойчивого туризма. Методологическую основу исследования составили системный анализ, сравнительный анализ, контент-анализ, дескриптивный анализ статистических данных, SWOT-анализ и элементы экспертной оценки. На основе стратегических документов Узбекистана в сфере развития туризма, отчётов международных организаций и научных исследований определены основные факторы, влияющие на цифровую и экологическую трансформацию туристического сектора. В результате исследования разработана пятикомпонентная трансформационная модель, объединяющая цифровую инфраструктуру, умный туризм, зелёную инфраструктуру, человеческий капитал и институциональное управление. Данная модель может способствовать повышению конкурентоспособности туризма Узбекистана, улучшению качества туристических услуг, рациональному использованию природных и культурных ресурсов, а также обеспечению устойчивого развития регионов.

Ключевые слова: цифровой туризм, устойчивый туризм, Smart Tourism, цифровая трансформация, зелёная экономика, искусственный интеллект, Big Data, туристическая дестинация, Узбекистан, трансформационная модель.

Abstract. This article examines a transformation model for the digital and sustainable development of the tourism sector in Uzbekistan. The study provides a theoretical and practical analysis of the integration of digital technologies, artificial intelligence, Big Data, Smart Tourism, the green economy, and sustainable tourism principles. The methodological framework of the study includes systematic analysis, comparative analysis, content analysis, descriptive analysis of statistical data, SWOT analysis, and elements of expert assessment.

Based on Uzbekistan's strategic documents on tourism development, reports of international organizations, and academic studies, the key factors influencing the digital and environmental transformation of the tourism sector were identified. As a result, a five-component transformation model was developed, integrating digital infrastructure, smart tourism, green infrastructure, human capital, and institutional governance. This model can contribute to enhancing the competitiveness of Uzbekistan's tourism sector, improving the quality of tourism services, promoting the rational use of natural and cultural resources, and ensuring the sustainable development of regions.

Keywords: digital tourism, sustainable tourism, Smart Tourism, digital transformation, green economy, artificial intelligence, Big Data, tourist destination, Uzbekistan, transformation model.

KIRISH

Bugungi kunda turizm jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri boʻlib, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi ushbu sohaning iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional rivojlanish mexanizmlarini tubdan oʻzgartirmoqda. Sunʼiy intellekt, Big Data, Internet of Things, bulutli texnologiyalar, mobil ilovalar, raqamli toʻlovlar va virtual reallik texnologiyalari turistlarning destinatsiyani tanlashidan tortib, safardan keyingi baholashigacha boʻlgan jarayonlarni yangi bosqichga olib chiqmoqda [1]. Shu bilan birga, turizmning jadal rivojlanishi tabiiy resurslarga bosimning kuchayishi, suv va energiya sarfining ortishi, chiqindilar hajmining koʻpayishi hamda tarixiy-madaniy meros obyektlarining antropogen yuklamasiga sabab boʻlmoqda. Shu bois zamonaviy turizm siyosatida raqamlashtirish va barqarorlikni bir-biridan ajratib emas, balki yagona transformatsion jarayon sifatida koʻrib chiqish zarur.

Ilmiy adabiyotlarda raqamli turizmning rivojlanishi asosan e-tourism → smart tourism → intelligent tourism ecosystem evolyutsiyasi orqali izohlanadi. Buhalis va Law turizmda axborot texnologiyalarining rivojlanishi turistik xizmatlarni boshqarish, marketing va isteʼmolchi xatti-harakatlarini tubdan oʻzgartirganini taʼkidlaydi [2]. Gretzel va hammualliflar esa Smart Tourism konsepsiyasini maʼlumot, texnologiya va turistik manfaatdor tomonlarning oʻzaro integratsiyasiga asoslangan yangi ekotizim sifatida talqin qiladi [3]. Xiang va Fesenmaier raqamli texnologiyalarning turistlar tomonidan axborot izlash va qaror qabul qilish jarayonlariga taʼsirini asoslab bergan [4].

Barqaror turizm masalasida esa UN Tourism tomonidan ishlab chiqilgan konsepsiyalarda iqtisodiy samaradorlik, ijtimoiy manfaatdorlik va ekologik muvozanat oʻzaro bogʻliq uch asosiy komponent sifatida qaraladi [5]. OECD tadqiqotlarida ham raqamlashtirish va yashil transformatsiya turizm sektorining kelajakdagi raqobatbardoshligi uchun strategik yoʻnalish sifatida koʻrsatiladi [6].

Oʻzbekistonda ham turizmni raqamlashtirish va barqaror rivojlantirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlariga aylanmoqda. "Oʻzbekiston — 2030" strategiyasida turizm sohasini rivojlantirish, xizmatlar eksportini oshirish, xorijiy va ichki turistlar oqimini kengaytirish boʻyicha strategik maqsadlar belgilangan [7]. Mazkur vazifalarni faqat turistik obyektlar sonini koʻpaytirish orqali emas, balki mavjud turizm salohiyatidan samarali va barqaror foydalanish orqali amalga oshirish muhimdir.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, Oʻzbekistonda turizm sohasini raqamlashtirish boʻyicha izchil islohotlar va zamonaviy tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning ekologik barqarorlikni taʼminlash, resurslardan samarali foydalanish hamda hududlarning turistik salohiyatini oshirishdagi imkoniyatlarini yagona transformatsion model asosida tadqiq etish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqotning maqsadi Oʻzbekistonda raqamli va barqaror turizmni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlash hamda mamlakat sharoitiga moslashtirilgan transformatsion modelni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi Oʻzbekiston turizm sektorining raqamli va barqaror transformatsiyasini yagona tizim sifatida ifodalovchi besh komponentli modelning taklif etilganligi bilan belgilanadi. Model raqamli infratuzilma, Smart Tourism, yashil infratuzilma, inson kapitali va institutsional boshqaruv komponentlarining oʻzaro integratsiyasiga asoslanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli va barqaror turizmni rivojlantirish masalasi zamonaviy turizm iqtisodiyotining eng muhim ilmiy yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, tadqiqotchilar tomonidan ushbu masala asosan uchta yoʻnalishda — turizmni raqamlashtirish, Smart Tourism ekotizimini shakllantirish hamda turizmning ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini taʼminlash nuqtayi nazaridan oʻrganilgan.

Xorijiy olimlardan D. Buhalis va R. Law turizm sohasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishini tahlil qilib, internet va raqamli texnologiyalar turistik mahsulotlarni yaratish, marketing, xizmat koʻrsatish hamda isteʼmolchilarning qaror qabul qilish jarayonlariga sezilarli taʼsir koʻrsatganini asoslaydi [1].

Mualliflar tomonidan eTourism rivojlanishining uzoq muddatli evolyutsiyasi koʻrsatib berilgan boʻlib, ushbu yondashuv raqamlashtirishning turizm faoliyatining barcha bosqichlariga kirib borishini tushuntirish uchun muhim nazariy asos boʻlib xizmat qiladi. Bizning fikrimizcha, Buhalis va Law tadqiqotining asosiy ahamiyati texnologiyani turizmning alohida vositasi sifatida emas, balki turizm biznesining boshqaruv va isteʼmol mexanizmlarini oʻzgartiruvchi omil sifatida talqin qilganidadir.

U. Gretzel, M. Sigala, Z. Xiang va C. Koo Smart Tourism konsepsiyasini rivojlantirib, uni maʼlumotlar, raqamli texnologiyalar va turizm manfaatdor tomonlarining oʻzaro integratsiyasiga asoslangan yangi turistik ekotizim sifatida izohlaydi [3]. Ularning fikricha, Smart Tourism oddiy raqamlashtirishdan farqli ravishda real vaqt maʼlumotlaridan foydalanish, turistik tajribani individuallashtirish va destinatsiyalarni aqlli boshqarish imkoniyatlarini yaratadi. Mazkur konsepsiya tadqiqotimiz uchun alohida ahamiyatga ega, chunki Oʻzbekiston sharoitida raqamli infratuzilmani yaratishning oʻzi yetarli emas; undan turistlar tajribasini yaxshilash, turistik oqimlarni boshqarish va hududlarning resurs salohiyatidan samarali foydalanish uchun foydalanish zarur.

Shuningdek, Gretzel, Werthner, Koo va Lamsfus Smart Tourism ekotizimlarining konseptual asoslarini ishlab chiqib, turizmda raqamli texnologiyalar, maʼlumotlar, turistik xizmat koʻrsatuvchilar, davlat organlari va turistlar oʻrtasidagi oʻzaro aloqaning ahamiyatini taʼkidlaydi [4]. Bizningcha, ushbu yondashuv Oʻzbekiston uchun taklif etilayotgan transformatsion modelning institutsional komponentini asoslash imkonini beradi. Chunki Smart Tourismni faqat mobil ilovalar yoki elektron xizmatlar majmui sifatida talqin qilish uning iqtisodiy va boshqaruv mohiyatini toraytirib yuboradi. Aksincha, uni davlat, biznes, turist va mahalliy hamjamiyatlarning yagona raqamli ekotizimi sifatida shakllantirish maqsadga muvofiq.

D. Xiang va D. R. Fesenmaier turizmda axborot texnologiyalari va analitik vositalardan foydalanish masalasiga alohida eʼtibor qaratib, raqamli maʼlumotlarning turistlarning axborot izlash, destinatsiyani tanlash va qaror qabul qilish jarayonlaridagi rolini koʻrsatib bergan [2]. Mazkur ilmiy qarashlar turizmni boshqarishda Big Data va data-driven yondashuvlardan foydalanish zaruratini asoslaydi. Bizning fikrimizcha, Oʻzbekistonda ushbu yondashuvni turistlar oqimini prognozlash, hududiy turizm yuklamasini aniqlash va xizmatlarga boʻlgan talabni oldindan baholashda qoʻllash katta iqtisodiy samara berishi mumkin.

Turizmda innovatsiyalar va Big Data imkoniyatlarining barqarorlik bilan bogʻliqligi P. Del Vecchio, G. Mele, V. Ndou va G. Secundo tomonidan ham tadqiq etilgan. Olimlar turizm sektorida ochiq innovatsiyalar va ijtimoiy Big Data imkoniyatlaridan foydalanish barqaror rivojlanish jarayonlarini qoʻllab-quvvatlashi mumkinligini koʻrsatadi [12]. Mazkur tadqiqot, bizningcha, Smart Tourismning texnologik jihatdan tashqari, innovatsion va maʼlumotlarga asoslangan iqtisodiy model sifatidagi xususiyatini tushuntirishda muhimdir. Ayniqsa, turistlarning raqamli xatti-harakatlari haqidagi maʼlumotlardan destinatsiyalarni boshqarish va xizmatlarni personalizatsiyalashda foydalanish Oʻzbekiston turizmi uchun istiqbolli yoʻnalishdir.

Mahalliy manbalar orasida Oʻzbekiston Respublikasining "Oʻzbekiston — 2030" strategiyasi alohida ahamiyatga ega. Mazkur strategik hujjatda turizmni rivojlantirish, xizmatlar eksportini kengaytirish hamda xorijiy va ichki turistlar oqimini oshirish boʻyicha uzoq muddatli vazifalar belgilangan [7]. Bizning fikrimizcha, strategiyada belgilangan maqsadlarni amalga oshirish bugungi sharoitda turistik obyektlar sonini koʻpaytirish bilangina cheklanmasligi kerak. Ular raqamli xizmatlar sifati, ekologik samaradorlik, hududiy muvozanat va inson kapitalini rivojlantirish bilan uygʻunlashtirilishi lozim.

Oʻzbekiston sharoitidagi amaliy jarayonlar Oʻzbekiston Respublikasi Turizm qoʻmitasi materiallarida ham oʻz aksini topmoqda. Xususan, turizm infratuzilmasini raqamlashtirish boʻyicha yangi startap loyihalarning ilgari surilishi mamlakatda turizm sohasining raqamli transformatsiyasiga institutsional eʼtibor kuchayayotganini koʻrsatadi [9]. Muallif nuqtayi nazaridan, bunday tashabbuslarni alohida raqamli loyihalar koʻrinishida emas, balki yagona Smart Tourism ekotizimining tarkibiy qismlari sifatida oʻzaro integratsiyalash zarur.

Shuningdek, Oʻzbekiston — 2030 strategiyasini "Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi turizmni rivojlantirish jarayonlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari bilan bogʻlash uchun muhim institutsional asos yaratadi [8]. Bizningcha, mazkur yoʻnalish turizmni raqamlashtirish siyosati bilan birgalikda olib borilsa, energiya va suv sarfini monitoring qilish, chiqindilarni boshqarish, ekologik transportdan foydalanish kabi amaliy mexanizmlarni raqamli texnologiyalar asosida boshqarish imkoniyati kengayadi.

Barqaror turizmni statistik jihatdan baholash masalasida World Tourism Organization tomonidan ishlab chiqilgan "Measuring the Sustainability of Tourism: Developing a Statistical Framework for Sustainable Tourism" hujjati ham muhim ilmiy-amaliy manba hisoblanadi [10]. Mazkur yondashuv barqaror turizmni faqat umumiy ekologik tamoyillar orqali emas, balki oʻlchanadigan statistik indikatorlar orqali baholash zarurligini koʻrsatadi. Oʻzbekiston hududlari uchun Smart Tourism va barqaror turizm indekslarini ishlab chiqishda ushbu metodologik yondashuvdan foydalanish ilmiy va amaliy jihatdan maqsadga muvofiq.

Bundan tashqari, D. Buhalis va A. Amaranggana Smart Tourism destinatsiyalari konsepsiyasini rivojlantirib, raqamli texnologiyalar asosida destinatsiyaning raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlarini koʻrsatgan [11]. Ushbu qarash Oʻzbekistonning Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent kabi yirik turistik markazlarini smart-destinatsiyalarga aylantirish imkoniyatlarini nazariy jihatdan asoslashga xizmat qiladi.

Biroq O‘zbekiston sharoitida smart-destinatsiya modeli faqat texnologik rivojlanish bilan cheklanmasdan, tarixiy-madaniy merosni muhofaza qilish va ekologik yuklamani boshqarish mexanizmlari bilan birgalikda shakllantirilishi lozim.

Umuman olganda, mavzuga oid mahalliy va xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xorijiy tadqiqotlarda raqamli turizm, Smart Tourism, Big Data va barqaror turizmning alohida konseptual jihatlari yetarlicha chuqur o‘rganilgan. Mahalliy manbalarda esa asosan turizmni rivojlantirishning strategik maqsadlari, raqamlashtirish va yashil iqtisodiyotga oid davlat siyosati hamda amaliy tashabbuslar yoritilgan. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda O‘zbekiston sharoitida raqamli infratuzilma, Smart Tourism, yashil infratuzilma, inson kapitali va institutsional/data-driven boshqaruvni yagona transformatsion modelga birlashtirish masalasi yetarli darajada kompleks tadqiq etilmagan. Aynan mazkur ilmiy bo‘shliq ushbu tadqiqotning asosiy yo‘nalishini belgilaydi. Shu sababli maqolada taklif etilayotgan besh komponentli transformatsion model mavjud nazariy qarashlarni O‘zbekistonning institutsional, iqtisodiy va hududiy xususiyatlari bilan uyg‘unlashtirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv raqamlashtirishni yakuniy maqsad emas, balki turizmning iqtisodiy samaradorligi, ekologik barqarorligi va ijtimoiy inklyuzivligini ta’minlovchi vosita sifatida qarash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini turizmni raqamli va barqaror rivojlantirishga oid ilmiy-nazariy qarashlar hamda O‘zbekistonning amaldagi strategik va normativ-huquqiy hujjatlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta o‘zaro bog‘liq usul va metodlardan foydalanildi.

Birinchidan, tizimli tahlil metodi yordamida raqamli va barqaror turizm yagona iqtisodiy tizim sifatida o‘rganildi. Ushbu metod orqali raqamli infratuzilma, turistik xizmatlar, ekologik resurslar, inson kapitali va davlat boshqaruvi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik aniqlandi.

Ikkinchidan, qiyosiy tahlil metodi qo‘llanilib, O‘zbekistonning turizmni raqamlashtirish holati xalqaro Smart Tourism va Sustainable Tourism konsepsiyalarida belgilangan yondashuvlar bilan taqqoslandi. Bunda Gretzel va boshqalar tomonidan taklif etilgan Smart Tourism modeli [3], UN Tourismning barqaror turizm tamoyillari [5] hamda OECDning turizmni yashil va raqamli transformatsiya qilish bo‘yicha tavsiyalari [6] metodologik mezon sifatida olindi.

Uchinchidan, kontent-tahlil usuli orqali “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi, turizm sohasiga oid Prezident farmon va qarorlari, Turizm qo‘mitasi materiallari hamda xalqaro tashkilotlarning turizm bo‘yicha hisobotlari o‘rganildi. Kontent-tahlil jarayonida “digitalization”, “smart tourism”, “sustainability”, “green tourism”, “innovation”, “digital infrastructure” va “tourism competitiveness” kabi asosiy mazmuniy kategoriyalar ajratildi.

To‘rtinchidan, deskriptiv-statistik tahlil yordamida turizm sektorining rivojlanish tendensiyalari rasmiy statistik va strategik ko‘rsatkichlar asosida umumlashtirildi. Bunda asosiy indikatorlar sifatida xorijiy turistlar soni, turizm xizmatlari eksporti, turizmning YaIMdagi ulushi, raqamli xizmatlardan foydalanish va turizm infratuzilmasining rivojlanish ko‘rsatkichlari olindi.

Beshinchidan, SWOT-tahlil yordamida O‘zbekiston turizmining raqamli va barqaror transformatsiyasiga ta’sir qiluvchi kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar hamda tahdidlar aniqlandi.

Oltinchidan, ekspert baholash usulining elementlari qo‘llanilib, transformatsion modelga kiritiladigan asosiy komponentlarning strategik ahamiyati konseptual jihatdan baholandi. Bunda komponentlar ularning turizm raqobatbardoshligi, ekologik samaradorlik, turist tajribasi va boshqaruv samaradorligiga ta’siri nuqtayi nazaridan guruhlandi.

Mazkur metodlarning kombinatsiyasi tadqiqot obyektini bir tomonlama emas, balki iqtisodiy, texnologik, ekologik va institutsional jihatlarni birlashtirgan holda o‘rganish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari O‘zbekiston turizmining raqamli va barqaror transformatsiyasi beshta o‘zaro bog‘liq komponent asosida shakllantirilishi maqsadga muvofiqligini ko‘rsatdi.

Birinchi komponent — raqamli infratuzilma. U yuqori tezlikdagi internet, bulutli texnologiyalar, elektron to‘lov tizimlari, yagona turistik ma’lumotlar bazasi va mobil ilovalarni qamrab oladi. Raqamli infratuzilma Smart Tourism tizimining texnologik poydevorini tashkil qiladi [3].

Ikkinchi komponent — Smart Tourism xizmatlari. Bunda sun’iy intellekt asosidagi virtual yordamchilar, personalizatsiyalashgan turistik tavsiyalar, raqamli gidlar, elektron chiptalar, AR/VR texnologiyalari va aqlli navigatsiya tizimlaridan foydalanish nazarda tutiladi.

Uchinchi komponent — yashil infratuzilma. Mehmonxonalar va turistik obyektlarda energiya samaradorligi, quyosh energiyasidan foydalanish, suvni tejash, chiqindilarni saralash va ekologik transportni rivojlantirish ushbu yo‘nalishning asosiy vazifalaridir. UN Tourism barqaror turizmni aynan iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik manfaatlarning muvozanati asosida rivojlantirish zarurligini ta’kidlaydi [5].

To'rtinchi komponent — inson kapitali va mahalliy hamjamiyat. Raqamli turizmni rivojlantirish uchun turizm xodimlarining raqamli kompetensiyalarini oshirish, mahalliy aholini turizm qiymat zanjiriga jalb qilish va kichik biznesni raqamli platformalarga ulash zarur.

Beshinchi komponent — institutsional va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv. Turistik oqimlarni monitoring qilish, Big Data asosida talabni prognozlash, destinatsiyalarning ekologik yuklamasini baholash va turizm siyosatini real ma'lumotlarga asoslash ushbu komponentning asosiy mazmunini tashkil qiladi (1-jadval).

1-jadval

O'zbekistonda raqamli va barqaror turizmni rivojlantirish transformatsion modelining asosiy komponentlari[1]

№	Komponent	Asosiy vositalar	Kutilayotgan natija
1	Raqamli infratuzilma	5G, bulutli texnologiyalar, yagona platforma, elektron to'lov	Xizmatlarning qulayligi va tezligini oshirish
2	Smart Tourism	AI, Big Data, IoT, AR/VR	Turistik tajribani personalizatsiya qilish
3	Yashil infratuzilma	Quyosh energiyasi, energiya tejamkor texnologiyalar, ekologik transport	Resurslar sarfini va ekologik bosimni kamaytirish
4	Inson kapitali	Raqamli kompetensiyalar, malaka oshirish, mahalliy biznes	Bandlik va xizmatlar sifatini oshirish
5	Smart boshqaruv	Data analytics, monitoring, raqamli dashboard	Samarali va ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, transformatsion modelning asosiy xususiyati uning kompleksligidir. Masalan, raqamli infratuzilma mavjud bo'lmasa, Smart Tourism xizmatlarini samarali joriy etish qiyin. Xuddi shuningdek, raqamli texnologiyalar ekologik maqsadlar bilan bog'lanmasa, raqamlashtirishning o'zi barqaror turizmni kafolatlamaydi.

Tadqiqot davomida olib borilgan SWOT-tahlil natijalari O'zbekistonning raqamli va barqaror turizmni rivojlantirish uchun bir qator kuchli tomonlarga ega ekanligini ko'rsatdi. Jumladan, mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, Buyuk Ipak yo'li bilan bog'liq turistik salohiyati, turizmni davlat tomonidan faol qo'llab-quvvatlash va raqamli xizmatlarni kengaytirish imkoniyatlari muhim ustunliklardir.

Zaif tomonlar sifatida hududlar o'rtasidagi raqamli infratuzilma tafovuti, ayrim turistik korxonalarning texnologik imkoniyatlari cheklanganligi, raqamli kompetensiyalarning yetarli darajada shakllanmaganligi va yashil texnologiyalarning yuqori boshlang'ich qiymatini ko'rsatish mumkin.

Imkoniyatlar qatoriga AI va Big Data texnologiyalarining arzonlashuvi, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish, ekologik turizmga global talabning ortishi, raqamli marketing orqali yangi bozorlarni egallash hamda mahalliy turizm brendlarini rivojlantirish kiradi.

Tahdidlar esa kiberxavfsizlik muammolari, shaxsiy ma'lumotlarning himoyasi, ekologik resurslarga ortiqcha yuklama va turizmning ayrim hududlarda haddan tashqari konsentratsiyalashuvi bilan bog'liq.

O'zbekistonning 2030-yilgacha turizm sohasida belgilagan maqsadlari ushbu transformatsiyani tizimli ravishda amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, xorijiy turistlar oqimini sezilarli darajada oshirish va turizm xizmatlari eksportini kengaytirish uchun nafaqat turistik obyektlar sonini, balki xizmatlarning raqamli sifati va xalqaro standartlarga muvofiqligini ham oshirish talab etiladi [7].

Shu nuqtayi nazardan, "Digital Tourism + Green Tourism = Sustainable Smart Tourism" tamoyili O'zbekiston uchun istiqbolli rivojlanish konsepsiyasi sifatida taklif etiladi.

Taklif etilayotgan modelni shartli ravishda uch bosqichda amalga oshirish mumkin:

1-bosqich — 2026–2027-yillar. Raqamli poydevorni shakllantirish: turistik obyektlarni raqamlashtirish, yagona turistik ma'lumotlar bazasini yaratish, elektron xizmatlarni kengaytirish.

2-bosqich — 2028–2029-yillar. Smart Tourism va yashil texnologiyalarni integratsiyalash: AI, Big Data, IoT, AR/VR, yashil mehmonxonalar va ekologik transportni kengaytirish.

3-bosqich — 2030-yil. Integratsiyalashgan Smart Sustainable Tourism ekotizimini shakllantirish: davlat, biznes, turist va mahalliy hamjamiyatlarning yagona raqamli platforma orqali o'zaro bog'lanishini ta'minlash.

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, unda raqamlashtirish yakuniy maqsad emas, balki turizmning iqtisodiy samaradorligi, ekologik barqarorligi va ijtimoiy inklyuzivligini ta'minlovchi vosita sifatida qaraladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda turizmni kelgusida rivojlantirish raqamli texnologiyalar va barqaror rivojlanish tamoyillarining integratsiyasiga bevosita bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Raqamli transformatsiya turistik

1 Muallif tomonidan Gretzel et al. [3], UN Tourism [5], OECD [6] hamda O'zbekistonning turizmni rivojlantirishga oid strategik hujjatlari [7] asosida ishlab chiqilgan.

xizmatlarning tezkorligi va qulayligini oshirsa, yashil transformatsiya tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik bosimni kamaytirish va turizmning uzoq muddatli barqarorligini ta’minlash imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida O‘zbekiston uchun besh komponentli transformatsion model taklif qilindi. U raqamli infratuzilma, Smart Tourism xizmatlari, yashil infratuzilma, inson kapitali va mahalliy hamjamiyat hamda institutsional/data-driven boshqaruv komponentlaridan tashkil topadi.

Amaliy jihatdan O‘zbekistonda yagona Smart Tourism Digital Platformni yaratish, turistik obyektlarni raqamli xaritalash, AI asosidagi virtual turistik yordamchilarni joriy etish, Big Data orqali turistlar oqimini monitoring qilish, tarixiy obyektlarda AR/VR texnologiyalaridan foydalanish va yashil mehmonxonalar uchun raqamli monitoring tizimini yaratish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, turizm korxonalarini yashil texnologiyalarga o‘tishga rag‘batlantirish uchun imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va soliq mexanizmlaridan foydalanish, turizm xodimlarining raqamli kompetensiyalarini muntazam rivojlantirish zarur.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun bir nechta yo‘nalishlarni taklif etish mumkin.

Birinchidan, O‘zbekiston hududlari kesimida Smart Tourism rivojlanish indeksini ishlab chiqish va uning indikatorlarini statistik jihatdan validatsiya qilish lozim.

Ikkinchidan, turistlarning AI, mobil ilovalar va raqamli xizmatlardan foydalanish darajasini empirik so‘rovlar orqali o‘rganish zarur.

Uchinchidan, raqamli va yashil texnologiyalarning turistik korxonalar iqtisodiy samaradorligiga ta’sirini ekonometrik modellar yordamida baholash istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

To‘rtinchidan, Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkent misolida qiyosiy smart-destinatsiya modeli ishlab chiqilishi mumkin.

Umuman olganda, O‘zbekiston turizmining kelajakdagi raqobatbardoshligi turistlar sonining ko‘payishidangina emas, balki raqamli innovatsiyalar, ekologik mas’uliyat, sifatli xizmat va ma’lumotlarga asoslangan boshqaruvning yagona tizimda uyg‘unlashuvi bilan belgilanadi. Shu sababli taklif etilayotgan transformatsion model mamlakat turizmini 2030-yilgacha zamonaviy, raqobatbardosh va barqaror turizm tizimiga aylantirish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Buhalis D., Law R. Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet — The state of eTourism research // *Tourism Management*. — 2008. — Vol. 29, No. 4. — P. 609–623.
2. Xiang Z., Fesenmaier D. R. *Analytics in Tourism Design: Information Technology and Tourism*. — Cham: Springer, 2017. — 280 p.
3. Gretzel U., Sigala M., Xiang Z., Koo C. Smart tourism: foundations and developments // *Electronic Markets*. — 2015. — Vol. 25. — P. 179–188.
4. Gretzel U., Werthner H., Koo C., Lamsfus C. Conceptual foundations for understanding smart tourism ecosystems // *Computers in Human Behavior*. — 2015. — Vol. 50. — P. 558–563.
5. UNWTO. *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030*. — Madrid: World Tourism Organization, 2018.
6. OECD. *OECD Tourism Trends and Policies 2024*. — Paris: OECD Publishing, 2024. — 353 p.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *O‘zbekiston — 2030 strategiyasi*. — Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy nashri, 2023. — Elektron resurs. https://lex.uz/docs/6600413
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. *O‘zbekiston — 2030 strategiyasini “Atrof-muhitni asrash va yashil iqtisodiyot yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risida*. — Toshkent, 2025. — Elektron resurs. https://gov.uz/oz/edu/pages/pqpf
9. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. *Turizm infratuzilmasini raqamlashtirish bo‘yicha yangi start-up loyiha taqdim etildi*. — Toshkent, 2026. — Elektron resurs. https://gov.uz/oz/uzbektourism/news/view/167155
10. World Tourism Organization. *Measuring the Sustainability of Tourism: Developing a Statistical Framework for Sustainable Tourism*. — Madrid: UNWTO, 2023.
11. Buhalis D., Amaranggana A. Smart tourism destinations // *Information and Communication Technologies in Tourism 2015*. — Cham: Springer, 2015. — P. 377–389.
12. Del Vecchio P., Mele G., Ndou V., Secundo G. Open innovation and social big data for sustainability: evidence from the tourism sector // *Sustainability*. — 2018. — Vol. 10, No. 2. — P. 1–18.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 8/2

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz